

میلان شهری بیرجند از منظر فرهنگ و هویت شهری

حسام اشرفی فرد^۱

چکیده

میلان شهری از اجزا و تجهیزات مهم و جدایی‌ناپذیر هر شهر بحساب می‌آید بطوری که نقش آن در خدمت رسانی و زیباسازی شهرها بر کسی پوشیده نیست. در طراحی، ساخت و نصب و چیدمان میلان شهری باید به خصیصه‌های فرهنگی و هویت هر شهر توجه کرد تا برای شهروندان آن ملموس‌تر باشد و ارتباط بصری ایجاد کند. لزوم توجه به ارزش‌های کهن و راه‌کارهایی جهت انتقال آنها به نسل‌های بعدی مهم‌ترین دغدغه‌ی حوزه‌ی فرهنگ و هنر می‌باشد که در این بین، توجه به طراحی اجزای میلان در فضاهای شهر یکی از بهترین راه‌حل‌های انتقال این ارزش‌ها بحساب می‌آید. در شهرها بود که مردم برای نخستین‌بار از چیزی به نام فرهنگ آگاهی یافتند و این فرهنگ در شهر باعث ایجاد هویتی می‌شود که منحصر به همانجا می‌باشد. بدین‌سان انسان‌ها، گونه‌ای نامیرایی بواسطه فرهنگ آفریده‌شان بدست می‌آورند در حالی که «فرد» میرنده است، با وجود آنکه خود سازنده و بناکننده ساختار برجای مانده می‌باشد. از آنجاکه شهرستان بیرجند یکی از شهرستانهای تاریخی و با قدمت و دارای ویژگی‌های فرهنگی و هویتی منحصر به فرد است، در این پژوهش سعی بر آن شده که پس از شناسایی فرهنگ و هویت شهری بیرجند و نشانه‌ها و نمادهای منطقه، از طریق مطالعه موردی میلان شهر بیرجند در دو بخش تاریخی و جدید ساز، وضعیت موجود بدست آید. در پایان راهبردهایی جهت طراحی و اجرای اجزای میلان این شهر جهت رسیدن به وضعیت مطلوب ارائه می‌شوند.

واژه‌های کلیدی: میلان شهری، هویت شهری، فرهنگ، نشانه شناسی، بیرجند

^۱ کارشناس ارشد طراحی صنعتی، کارشناس امور هنری اداره کل فرهنگ و ارشاد اسلامی خراسان جنوبی،

مقدمه

مبلمان شهری یکی از مهم‌ترین و اصلی‌ترین ابزارهای ارتباط شهر با شهروندان خویش است که علاوه بر رفع نیازها، خاطره می‌سازد و احساس رضایت ایجاد می‌کند. در زندگی شهری امروز، به‌ندرت می‌توان کسی را یافت که به طریقی با مبلمان شهری سروکار نداشته باشد. این مجموعه اجزاء با عام مردم ارتباط مستقیم دارد و از این لحاظ موضوع طراحی، ساخت و نصب آن‌ها به مطالعات دقیق و کامل نیاز پیدا میکند. در این بین نمادها و نشانه‌های شهری در مبلمان یک شهر از اهمیت خاص و ویژه‌ای برخوردار است زیرا از مسائل فرهنگی و آداب و رسوم و سنت‌های مردم آن سرچشمه می‌گیرد. نیازسنجی، انتخاب و چیدمان مبلمان شهری علمی خاص به حساب می‌آید که دارای استانداردهای منحصر به فرد است. بخش مهمی از این قوانین از دل فرهنگ هر شهر می‌آید که باعث می‌شود بعضی از عناصر مبلمان شهری اصلاً قابل استفاده در شهری دیگر نباشد. در شهر بیرجند همانند بسیاری از شهرهای کشورمان، شاهد طراحی و اجرای غیراصولی در مقوله تجهیزات مبلمان شهری و چیدمان آنها هستیم که نه تنها خاطره‌انگیز نمی‌باشد بلکه گاهی به اصلی‌ترین نیازهای فیزیولوژیکی انسان نیز پاسخی نمی‌دهد. در این پژوهش تلاش شده ضمن شناسایی وضعیت موجود اجزای مبلمان شهر بیرجند و عناصر فرهنگی و هویتی منطقه، راه‌کارهایی جهت به کارگیری این عناصر در مبلمان شهری بیرجند ارائه شود تا ارزش‌های نهفته اما حاکم بر فرهنگ و هنر شهرستان احیاء و دوباره در زندگی امروز به کار گرفته شوند.

روش تحقیق:

در این پژوهش در بخش مبانی نظری از کتب و مقالات مرتبط، مصاحبه با شهروندان و افراد صاحب نظر و اسناد مختلف سازمان‌های مسئول در این خصوص (شهرداری، سازمان میراث فرهنگی و گردشگری و اداره راه و شهرسازی و غیره) بهره برده شد و پس از آن در بخش یافته‌های میدانی پژوهش از روش تحلیل پیمایشی استفاده شده است. خیابان جمهوری اسلامی بعلاوه قرار گرفتن در یکی از مراکز اصلی شهر (بازار، بافت تاریخی) و خیابان محلاتی در قسمت جدید ساز و شطرنجی شهر جهت مطالعه موردی در بخش تحقیقات میدانی انتخاب شده است. کلیه اجزای مبلمان شهری بیرجند با توجه به فرهنگ بومی و هویت شهری هدف این پژوهش می‌باشد.

1) مبلمان شهری

مبلمان شهری، مجموعه‌ای از عناصر و تجهیزاتی بحساب می‌آید که کیفیت و کارایی زندگی را در شهرها ارتقا می‌بخشد و به استفاده عموم جهت رفع نیازهای زیست‌محیطی می‌رسند بطوری که منظر و هویت شهری را، تحت شعاع قرار می‌دهد. تقسیم‌بندی عناصر مبلمان شهری به صورت‌های مختلفی عنوان شده است. در تقسیم‌بندی کلی عناصر آن می‌توان آن‌ها را به صورت زیر در نظر گرفت:

1- مبلمان خیابانی 2- مبلمان پارکی 3- مبلمان ترافیکی 4- سازه‌های اطلاع‌رسانی و تبلیغاتی

اما بصورت کامل و جزئی به شرح ذیل می‌باشند:

1- اطلاع‌رسانی: ستونهای تبلیغاتی (موریس)، تابلوهای تبلیغاتی، تابلوهای اطلاع‌رسانی رایگان و غیره. 2- سرپناه: کیوسکهای عرضه، ایستگاه اتوبوس و غیره. 3- تغذیه و توزیع: ترانسفورماتور، آبخوریها، علمی‌های گاز و غیره. 4- تزئینی و نمایشی: گلدان و گلجای، میله‌های نصب پرچم و غیره. 5- روشنایی: چراغهای راهنمایی و رانندگی، چراغهای خیابان

و غیره. 6- نقل و انتقال: پله برقی، پل عابر پیاده و غیره. 7- تخلیه و جمع آوری: سطلهای زباله، صندوق های صدقات و غیره. 8- موانع و راهبند: جدول، نرده و حفاظ و غیره. 9- سرگرمی و ورزشی: وسایل بازی کودکان، وسایل و تجهیزات بدنسازی و غیره. 10- استراحت: نشیمنگاه، صندلی و غیره. 11- کف سازی: سنگفرش، دریچه فاضلاب و غیره.

مبلمان شهری 4 جریان مهم را در شهر تنظیم می کند: 1- حرکت (جابه جایی، رفت و آمد، گردش) 2- سکون (توقف، مکث، استراحت، گردش) 3- تفریح (بازی، سرگرمی، شوخی، هیجان) 4- اضطراب (عجله، سردرگمی، تنش) در طراحی مبلمان شهری باید میان بافت اجتماعی و فضای شهر توازنی ایجاد کرد. به اتکای همین بافت اجتماعی تثبیت شده و ریشه دار می توان شهر را به گونه ای مجهز کرد که برای حفظ محیط و رفاه و بازتاب فرهنگ جامعه و محل باشد. طراحی باید به صورتی باشد که شهروند بر عناصر و تجهیزات شهری احساس مالکیت کند و شعار زیبایی «شهر ما خانه ما» عینیت یابد که این امر به بهبود وضعیت کیفی و کمی پروژه های انجام شده در سطح شهر و جلب مشارکت مردم در زمینه حفظ، نگه داری و غیره اموال عمومی شهری صورت می پذیرد.

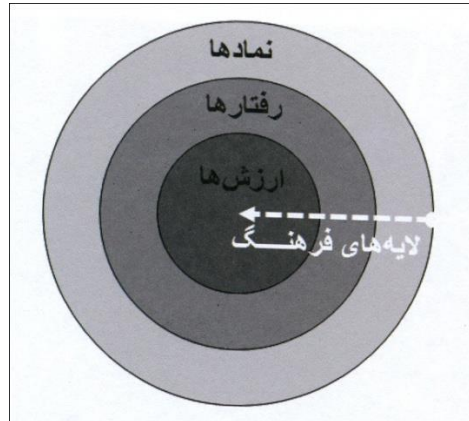
از معیارهای مهم طراحی و ساخت مبلمان شهری می توان به موارد زیر اشاره کرد: توجه به فرهنگ و هویت شهری، طراحی همگانی، ارگونومی و آنتروپومتری، مکان یابی و چیدمان، روابط نظام مند بین عناصر مبلمان شهری (مبلمان هم خانواده و ترکیبی یا تجمیعی)، مواد و مصالح، بهداشت، تعمیر و نگهداری، اقلیم، پیش زمینه و پس زمینه، خوانایی، مقاومت در برابر وندالیسم، ملاحظات فنی و استحکام سازه، ایمنی، فضاهای شهری، مردم داری، انعطاف پذیری.

2) فرهنگ

آنچه مسلم است در تعریف و تشریح هر پدیده ای لازم است به سابقه تاریخی آن توجه شود، پیرامون واژه فرهنگ باید چنین گفت که حتی اگر آن را فارغ از هر حسن یا سوء سابقه تاریخی در نظر بگیریم، باز هم در مقام تعریف، تعاریف گوناگون و اختلاف آمیزی پیرامون آن اظهار شده است. البته باید توجه داشت که تنوع و تعدد موجود در تعریف فرهنگ به میزان زیادی معلول جایگاه ها و زوایای مختلف نگرش به آن است و تاحدی متأثر از اقتضای طبیعت این مفهوم است. در واقع فرهنگ از جمله مفاهیمی است که با وجود کاربردهای فراوان آن در زبان گفتاری و نوشتاری تفاسیر و معانی مختلفی را در بطن خود به همراه دارد. «ماگارت مید» مردم شناس نامدار، فرهنگ را مجموعه ای از رفتارهای آموختنی، باورها، عادات و سنن که مشترک میان گروهی از افراد است و به گونه ای متوالی توسط دیگران که وارد آن جامعه می شوند آموخته و به کار گرفته می شوند تعریف کرده است (زهره ای، 19:1389). بنابراین تعریف، فرهنگ شامل تمامی کارکردهایی است که در جامعه از روابط میان آدمها شکل می گیرد یا از یک گروه اجتماعی آموخته می شود، ولی صورتهای خاصی از رفتار را در بر نمی گیرد که زاده سرشت ارثی اند.

اکثر صاحب نظران حوزه فرهنگ معتقدند که فرهنگ دارای لایه های سطحی، میانی و عمقی است که هر یک ویژگی های خود را داراست. در لایه سطحی، نمادها وجود دارد که عناصر بصری و مادی فرهنگ را شامل می شود. در لایه دوم فرهنگ، رفتار جای دارد و تا زمانی که بروز پیدا نکند پنهان است و ناپیدا. در نهایت، در عمیق ترین لایه های فرهنگ باید به دنبال ارزش ها گشت. اعتقادات، باورها، ذهنیات و ترجیحات در این لایه قرار دارند. شهرها زاینده فرهنگ هستند اما خود، تمدن ها را بوجود می آورند؛ تمدن هایی که در عین حال یکسان نیز هستند و گوناگونی شهرها در تاریخ و جغرافیای جهان، بیش از هر چیز معلول این تفاوت است. رابطه تعاملی شهر با تاریخ، بستری بنام فرهنگ شهر را بوجود می آورد که زندگی شهروندان در آن جاری است و اساسا کیفیت موجود در شهر، برخاسته از همین بستر است.

احساساتی که مردم نسبت به شهرهایشان دارند، در اثر گذشت تاریخ و تجربه است که پیرنگ می‌شود، و گرنه کالبد بدون تجربه تاریخ، تنها و تنها میتواند فرم زیبا داشته باشد (رضا مرتضایی ومهدی اصل فلاح، 1392:336).

شکل 1- لایه های فرهنگ (ماخذ: رضا مرتضایی ومهدی اصل فلاح، 1392:337)

3) سمانتیک شهری

3-1) دانش نشانه‌شناسی

هر پیامی به ویژه پیام‌های بصری با علائم مبادله می‌شود و هر نوع علامت دریافت شده برگزیده نوعی اثر می‌گذارد. در دانش نشانه‌ها هر علامت از دو جنبه بررسی می‌شود یا به بیان دیگر دارای دو بعد است و طبیعی است که یک علامت می‌تواند در آن واحد دارای هر دو جنبه نیز باشد (1) بعد ظاهری نشانه که گویای مشخصات ظاهری آن است مثل فرم، اندازه و رنگ علامت. گیرنده نشانه را در این بعد از جنبه ظاهری درک می‌کند و می‌تواند با تکرار یک نشانه به آن نظم ظاهری هم بدهد. (2) بعد معنایی که گویای مفهوم و محتوای نشانه است. درک معنایی یک علامت در اغلب موارد تنها وقتی ممکن است که گیرنده در قبل مفهوم آن را آموخته باشد. و این به معنی این است که علامت باید جزیی از فهرست محفوظات بیننده باشد (گروتز، 1386:502).

دانش نشانه‌شناسی یا سمیوتیک مبحثی است که به مطالب و مشکلات مربوط به نشانه‌ها می‌پردازد. نشانه‌شناسی معلوم خواهد کرد که نشانه‌ها از چه چیزهایی ساخته می‌شوند و قوانین حاکم بر آنها کدامند (منوچهری، 1385:5).
3-1-1) نشانه²

علامت یا تصویری با یک معنای قراردادی که به جای یک کلمه یا عبارت به کار می‌رود تانسانگر موجودیت مفهومی پیچیده‌ای باشد (دی.کی.چینگ، 1378:210). نشانه تصویر نام است، نامی تصویری است که به صورت ساده، مختصر و مفید موضوع را تجسم می‌کند (موسوی، 1373:17). این واژه در فرهنگ فارسی معین به اینصورت تعریف می‌شود: هدف، آماج، علامت مشخصی برای شناختن چیزی. کوبین لینچ نشانه را در کنار عوامل راه، گره، لبه، محله، بعنوان پنج عاملی که سیمای شهر را می‌سازند قرار داده است.

3-1-2) نماد (سمبل³)

این واژه در فرهنگ فارسی معین به اینصورت تعریف می‌شود: نماینده، سمبل، مظهر، نشانه، علامت.

² sign

³ symbol

نماد علامتی است سماتیکی یا قابل تحلیل معنایی یعنی علامتی است قابل درک معنوی که دارای محتوایی است که فراتر از تأثیرات آنی آن قرار دارد. نماد چیز روانی را قابل درک و احساس می‌کند و یا به عبارت دیگر وسیله ای است برای عینیت بخشیدن صوری به محتوای ذهنی. گوته در این مورد می‌گوید: وظیفه نماد نشان دادن چیزی بخصوص در داخل یک کلیت و نشان دادن یک کلیت از طریق چیزی خاص است (گروتز، 1375:501).

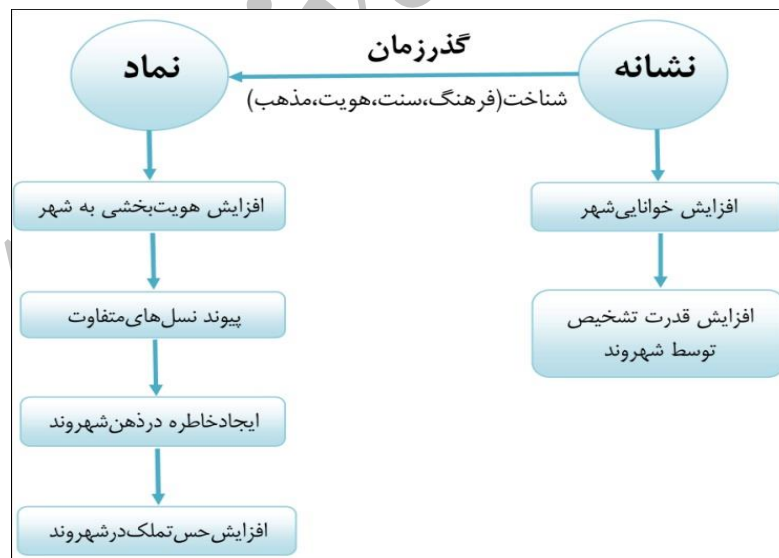
3-1-3 تفاوت نماد و نشانه

نماد را می‌توان چنین بیان کرد: نشانه به علاوه شناخت و معروفیت عمومی در یک مدت طولانی. به بیان دیگر می‌توان هر نشانه‌ای را با توجه به خصوصیات موضوع طراحی و اجرا کرد، ولی نماد یک‌باره و یک‌شبه پدید نمی‌آید (موسوی، 1373:17).

رابطه بین نماد و نشانه را شاید بتوان اینطور بیان نمود که نشانه می‌تواند نمادی بالقوه باشد ولی نیاز به گذشت زمانی به نسبت طولانی دارد. به عبارت دیگر نقش زمان و شناخت و مقبولیت اجتماعی و معروفیت بسیار مهم است و در مورد نمادهای مذهبی، اعتقادات مذهبی را باید به موارد قبلی اضافه نمود (همان).

طبق نمودار 1، نشانه در طول گذشت زمان و بوسیله شناخت کامل با توجه به فرهنگ و هویت هر منطقه به نماد تبدیل می‌شود. نشانه‌ها در شهرها باعث افزایش خوانایی شهر می‌شوند که نتیجه آن افزایش قدرت تشخیص توسط شهروند در آن شهر می‌باشد. وجود نمادها در شهر باعث افزایش هویت آن شهر می‌شود که نتیجه آن انتقال این هویت به نسل آینده می‌باشد. این هویت‌ها هستند که به شهروندان آن شهر حس تملک می‌دهند زیرا موجودیت فرهنگی یک منطقه بحساب می‌آیند و از آنها در ذهن خاطره‌ای ماندگار دارند و باتمام وجود از آنها حفظ و حراست می‌کنند. بدین‌سان انسان‌ها، گونه‌ای نامیرایی بواسطه فرهنگ آفریده شان بدست می‌آورند درحالی که فرد میرنده است، باوجود آنکه خود سازنده و بناکننده ساختار برجای مانده است.

نمودار 1- نشانه و نماد در شهر (ماخذ: نگارنده، 1394)

3-2 مراتب معنایی⁴

مراتب معنایی یا سطوح معنا سازی اصطلاحاتی هستند که معمولا برای لایه‌های بیانی نشانه‌ها به کار می‌روند یعنی پیام‌های عمیق تری که دارای معانی عمیق می‌باشند که طراح یک محصول در کنار فرم و ظاهر آن به مخاطب انتقال می‌دهد.

⁴ Levels of meaning

دهد. به طور مثال در تصویر 2 که مربوط به زیباسازی شهر بیرجند در نوروز 93 می‌شود، به خوبی آشکار است که طراح با تکیه بر عناصر فرهنگی شناخته شده‌ی این منطقه که همان حرفه قالی‌بافی بوده (بدلیل کمبود آب و زمین کشاورزی)، مراتب معنایی و لایه‌های فرهنگی را در زیباسازی شهر در نظر داشته است. وودهام⁵ در «فرهنگ طراحی مدرن آکسفورد»، برگسترده‌ی دامنه معنا تاکید میکند (2006, p.388): «سمیوتیک به مطالعه سامانه‌های نشانه‌ها در زبان، ادبیات و دنیای جامدات می‌پردازد. نسخه طراحی آن یعنی نشانه‌شناسی محصول به نوشته‌های رولان بارتز نزدیک است. بارتز در کتاب روش‌شناسی خود، دامنه‌ای از معنا را برای چیزهای مختلف برمی‌شمرد». از منظر سمیوتیک، دلالت آشکار یا آشکارگری و دلالت ضمنی یا اشارت‌گری، واژه‌هایی هستند که رابطه میان دلالت کننده و دلالت‌شونده را توضیح می‌دهند. سطح دلالت آشکار عمدتاً در رابطه با کیفیت‌های ظاهری است (مربوط به ظاهر)، در حالی که سطح دلالت ضمنی، ارزش‌ها و معانی مربوط به یک نشانه (عمق) را منعکس می‌کند (مرتضایی و اصل فلاح، 1392: 484).

شکل 2- در نظرگیری مراتب معنایی و لایه‌های فرهنگی در زیباسازی شهر بیرجند (ماخذ: خبرگزاری شبستان، 1393)

3-3) هویت سمانتیکی

یکی از مهم‌ترین عناصر معنایی در خصوص طراحی مبلمان شهری در شهرهای تاریخی، هویت می‌باشد و منظور از آن خصوصیتی در طرح است که مخاطب را بامفهومی آشنا و خاطره‌برانگیز مواجه می‌کند. بهزادفر (1390، صص 21-22) در کتاب هویت شهر اشاره می‌کند که مراد از هویت در دو بخش قابل پیگیری است: الف) ایجاد خاطره و تداعی در شخص. ب) تشخیص و استقلال شخص.

ریشه هویت را باید در فرهنگ جستجو کرد. فرهنگ هم عامل تمایز و تفاوت و هم عامل اشتراک و انسجام بخش است. به عقیده بهزادفر، فرهنگ، غنی‌ترین و مهم‌ترین منبع هویت است (همان: 32). المان شهری هویت‌دار علاوه بر کارکردهای فنی و زیباشناختی، دارای کارکرد معنایی مشخصی نیز هست که برای مخاطب پیام آشنا دارای ارزش و شخصیت متمایز است. زیبایی یک مکان با هویت آن ارتباط تنگاتنگی دارد (امین زاده، 1389: 12).

⁵ Woodham, J

شکل 3- تجهیزات وزمین بازی دربرایتون انگلستان نشانه‌ای از هویت سمانتیکی - بکارگیری مولفه های باد وبادبان و کشتی و نیز نشانه‌هایی از قصر پویلیون پلس(ماخذ: مرتضایی و اصل فلاح، 1392:498)

مهم‌ترین مشخصه‌ی شهرنشینی ایران، شکل‌گیری آن در درون یک فضای فرهنگی خاص است. اصول معنوی حاکم بر شهرسازی سنتی ایران ریشه‌های عمیقی در فرهنگ و اندیشه‌های این مرز و بوم دارد. «پرداختن به ریشه‌ها، پرداختن به اصول است. فهم یک اصل، فهم معنای آن چیزی است که به تمام هنر و تمدن جامعه‌ی انسانی با یک فرهنگ و عقیده‌ی مشترک جهت می‌بخشد.» (معماریان، 1384:347). شهرسازی سنتی دارای نظامی هماهنگ و نظم و وحدانیتی غیر قابل اجتناب است. درک مفاهیم و شالوده‌ی سنتی شهرسازی ایران بدون شناخت و درک محیط اجتماعی و دیدگاه خاص فرهنگی که زمینه‌ی رشد این مفاهیم بوده است، ممکن نبوده و منوط به شناخت و درکی کلی از نظامی معنوی است که در آن به وجود آمده است، نظامی که در درون خود همواره این اندیشه را پروراند که انسان با محیط و همه‌ی اجزای زندگی در تناسب و هماهنگی ذاتی به سر می‌برد (گلیجانی، 1384:32).

شهرسازی سنتی، سازگاری بیشتری با مفاهیم سمانتیکی داشته‌اند. در جوامع سنتی، فرهنگ به خوبی از عهده‌ی انجام کار ویژه هویت‌سازی برمی‌آمد، چرا که توانایی و قابلیت تفاوت‌آفرینی و معنابخشی بسیار بالایی دارد. در چنین جوامعی فرهنگ نه تنها مرزهای شفاف و پایداری ایجاد می‌کرد بلکه در عرضه کردن نظام‌های معنایی منسجم و آرامش‌بخش هم توانا بود (بهزادفر، 1390:32).

شکل 4- چگونگی سازگاری معماری و شهرسازی سنتی ایرانی با مفاهیم سمانتیکی و پاسخ‌گویی به نیاز ارتباطی مردم (ماخذ: www.hamshahrionline.ir)

3-4) نشانه‌های نمادین اصلی شهر بیرجند:

3-4-1) قلعه بیرجند

قلعه بر فراز تپه‌ای طبیعی در خیابان جمهوری اسلامی بیرجند قرار گرفته، نقشه آن به شکل چهار ضلعی با چهار برج مدور در چهار گوشه و دو برج در دو ضلع غربی و شرقی است. این قلعه دارای دو در ورودی در اضلاع شمال و

غربی است، مساحت آن حدود 2500 متر مربع می باشد. مصالح بکار رفته در آن خشت و گل و چینه می باشد. قلعه بیرجند در دوره صفویه بنا شده و در دوره قاجاریه مورد بازسازی اساسی قرار گرفته و تعمیراتی نیز در ضلع شمالی و برج های آن اعمال شده است.

3-4-2) ارگ کلاه فرنگی

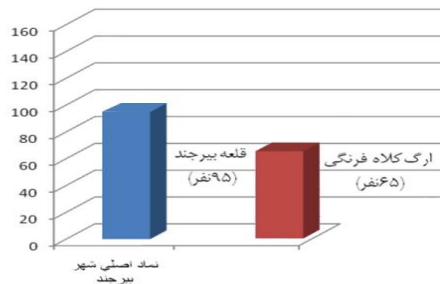
این بنا در خیابان شهید مطهری بیرجند قرار دارد و با مساحت 677 متر مربع در 6 طبقه به شکل زیگورات ساخته شده است. از مجموع طبقات بنا، دو طبقه کاربرد دارد و بقیه طبقات جهت شکل بخشی به بنا ساخته شده اند. طبقه همکف از یک فضای مربع و چند اتاق که آن را احاطه کرده اند و یک حوضخانه تشکیل شده، طبقه دوم فقط جنبه زیبایی و نمادین دارد و دارای پنجره کوچکی جهت تامین نور حوضخانه می باشد. این بنا در زمان امیر معصوم خان حسام الدوله از حکام بیرجند در دوره قاجار ساخته شده است. از جمله تزئینات این اثر باید از مقرنسکاری و رسمی بندی های موجود در فضای حوضخانه آن نام برد.

3-4-3) شناسایی نماد اصلی شهر بیرجند

جهت رسیدن به این نتیجه که کدام یک از دو بنای تاریخی یاد شده (قلعه بیرجند و ارگ کلاه فرنگی) بعنوان نشانه نمادین شهر بیرجند شناخته می شود، از 160 نفر شهروند بیرجندی بعنوان نمونه آماری پرسش شده است. یافته های تحقیق از کل نمونه آماری (160 نفر) نشان می دهد که اکثریت افراد پاسخ دهنده، قلعه بیرجند را نسبت به ارگ کلاه فرنگی بعنوان نماد اصلی و هویتی شهر می شناسند.

جدول 2- نتیجه پرسش از شهروندان بیرجندی برای شناسایی نماد اصلی شهر بیرجند (ماخذ: نگارنده، 1394)

درصد	تعداد موافق (از ۱۶۰ نفر نمونه آماری)	نماد اصلی شهر بیرجند
۵۹/۳۷	۹۵	قلعه شهر
۴۰/۶۳	۶۵	ارگ کلاه فرنگی

4) نقوش، تزئینات و فرم های هنر و معماری متعلق به شهر بیرجند:

در معماری بیرجند که بخش کوچکی از معماری گلی حاشیه کویر ایران است نمونه های بسیاری از تزئینات خشتی، آجری، گچی، فلزی، چوبی و غیره دیده می شود که با استفاده از شیوه ها و تکنیک های گوناگون و در هماهنگی کامل با مفهوم کاربردی فضاهای معماری شهر شکل گرفته اند (خزائی مسک و پایدار فرد، 1392: 50). در بخش هایی از اتاق های عمارت اکبریه تزئینات گچی دیده می شود و بخش هایی از آن نیز فاقد هرگونه تزئین است، همچنین درهای موجود در این عمارت چوبی بوده که با شیشه های رنگی تزئین شده اند و در طبقه همکف عمارت مرکزی، تالار زیبا با تزئینات گچی با طرح های اسلیمی و درب های چوبی وجود دارد. عمارت رحیم آباد نیز دارای سه تالار بزرگ است که از لحاظ کاربری به عنوان پذیرایی از مهمانان و تشریفات استفاده می شده است و دارای تزئینات مقرنس، آینه کاری و گچبری است. درب ها و پنجره های تالار دارای کتیبه هایی به شکل هلالی و تزئینات مشبک با طرح اسلیمی است که

استفاده از شیشه‌های رنگی بر زیبایی آن افزوده است. ویژگی ممتاز این بنا دارابودن انبوه تزئینات آینه‌کاری و گچبری با طرح‌های اسلیمی، هندسی، مقرنس و رسمی بندی است. عمارت بهلگرد که در فاصله یک کیلومتری روستای بهلگرد و حدود 15 کیلومتری شرق بیرجند قرار گرفته، تزئینات کمتر این باغ نسبت به سایر باغ‌ها از نکات قابل توجه می باشد. طبقه اول این عمارت دارای چهار ستون دایره‌ای آجری است که مهم‌ترین عناصر تزئینی باغ را در خود جای داده‌اند. مجموعه تاریخی شوکت‌آباد در فاصله 5 کیلومتری شرق شهر بیرجند نیز همانند سایر مجموعه‌ها شامل بخش‌های متعددی است که هر بخش تزئینات خاص خود را دارد، از جمله حوضخانه که دارای بیشترین ویژگی‌های معماری و تزئینی است. این قسمت دارای گنبدی بزرگ است که در مرکز آن یک کلاه فرنگی با پنجره‌هایی که از طریق آن بخشی از نور حوضخانه تامین شده تعبیه شده است. بخش اندرونی یا محل خصوصی خانواده حاکم که در جنوبی‌ترین قسمت مجموعه قرار گرفته از لحاظ معماری و طرح شباهت فراوانی به خانه‌های مسکونی واقع در بافت قدیم بیرجند دارد. از مهم‌ترین تزئینات این عمارت می‌توان به قاب‌های گچی ایوان اندرونی، رخام‌های تزئینی و طاق‌نماهای اطراف حوضخانه اشاره کرد. از عناصر معماری مهمی که مربوط به مجموعه است اما در فاصله 500 متری از باغ قرار دارد یخچال طبیعی است که از خشت و گل ساخته شده است.

مسجد چهار درخت به‌عنوان یکی از مساجد معتبر فقط در حد یک شبستان طراحی و ساخته شده است و دو ورودی دارد؛ ورودی اول دارای تزئینات آجرکاری بوده و ساخت آن مربوط به اواخر دوره قاجار یا اوایل دوره پهلوی است ولی ورودی دوم که مستقیماً به شبستان می‌رسد دارای طاق جناغی و تزئینات رسمی‌بندی است و به زمان ساخت خود مسجد برمی‌گردد. قسمت‌های مهم مسجد جامع چهار درخت عبارتند از: پیش طاق ورودی، شبستان ستون‌دار، محراب کوچک و محراب طاق‌نما، صحن مسجد و فرم پنجره‌ها و نورگیرها و 21 ستون کامل با فرم چهار ضلعی که ستون‌ها با جرز ضخیم و با ارتفاع 2 متر نمای خاصی را در جهت شبستان به‌وجود آورده‌اند.

بناهای بیرجند قدیم که امروزه در بخش میانی شهر قرار دارند از خشت و گل و به هم چسبیده ساخته شده‌اند و از پشت‌بام یک خانه می‌توان به پشت بام چندین خانه رفت. این بخش از شهر به دلیل جنس، بافت، رنگ و فرم دارای یک هویت مشخص است. سردر ورودی اکثر بناها دارای تزئینات آجری است همچنین نمای ایوانها و ستون‌ها بیشتر با آجر تزئین شده است. قوس‌های بکار رفته در طراحی بناها اغلب کمانی، تخت و یا به شکل مربع شکسته است. کف اکثر واحدها با آجر فرش شده است. از خصیصه‌های دیگر معماری بناهای تاریخی بیرجند می‌توان به تنوع، تقارن و تناسب و پیوستگی حجم بنا، وجود بادگیر و نورگیر اشاره کرد.

اهمیت بافت تاریخی بیرجند علاوه بر وجود تک بناهای ارزشمند، در انسجام و فرارگرفتن این تک بناها در کنار یکدیگر و حفظ هسته اولیه شهر میباشد. محله تاریخی چهاردرخت، به عنوان هسته اولیه شهر بیرجند در فهرست آثار ملی به ثبت رسیده است. بافت تاریخی بیرجند دارای 3 تپه یا برجستگی عمده است. قلعه قدیم در راس یکی از تپه‌ها و خانه شریف در راس دیگری قرار دارند. تپه سوم نیز فضای باز است.

بدلیل کمبود آب و زمین کشاورزی در منطقه، قالی‌بافی بعنوان حرفه مهم اصلی منطقه شناخته می‌شده است. طرح‌های رایج در قالی بیرجند در هفت گروه زیر طبقه‌بندی شده‌اند:

- 1-1. ریزه ماهی سراسری
- 2-1. لچک ترنج ریزه ماهی
- 3-1. پنج متن
2. طرح های بته سراسری
3. طرح محرّمات بته ای
4. طرح های لچک ترنج
- 1-4. طرح ربعی سعدی
- 2-4. طرح کله اسبی

5. طرح خشتی 6. طرح های افشان: طرح های جنگلی، گل و بوته (هفت رنگ)
7. طرح های متفرقه مانند طرح خاتم، گل فرنگ، جوشقان وغیره (تیموری بریوانلو وسلطانی، 1389:3).

5) مبلمان شهر بیرجند

نتایج کلی بررسی های میدانی که حاصل مطالعه موردی مبلمان شهر بیرجند بوده و برای این کار، خیابان جمهوری اسلامی واقع در بافت تاریخی و خیابان محلاتی در بافت جدید ساز شهر انتخاب شده اند، وضعیت موجود مبلمان شهری بیرجند را نشان می دهند.

شکل 5- بالا: خیابان جمهوری اسلامی واقع در بافت تاریخی و پایین: خیابان محلاتی واقع در بافت جدید و شطرنجی (ماخذ: www.maps.google.com)

5-1) وضعیت موجود

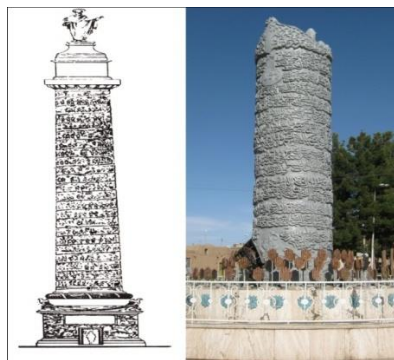
تا چند سال گذشته میدان امام خمینی واقع در خیابان جمهوری اسلامی به عنوان مرکز شهر بیرجند شناخته می شده است. در حال حاضر نیز به علت قرار گرفتن بازار مرکزی و واحدهای تجاری و بانکها، مکان قابل توجهی در شهر بیرجند می باشد که این امر توقعات خاصی را در شهروندان در زمینه زیباسازی فضا و تجهیزات این مکان بوجود می آورد. اما متأسفانه این قسمت شهر یکی از نابسامان ترین و غیراصولی ترین منطقه در خصوص طراحی و اجرای مبلمان شهری می باشد.

در طراحی المانهای نمایشی و بیانی میدانها به هویت شهری بیرجند توجه نشده به عنوان مثال در مرکز میدان امام شاهد المانی نمایشی با نمای سنگی در زمینه هنر مفهومی هستیم که با فرهنگ مردم شهر بیگانه است و توسط عموم مردم قابل درک نیست. در گوشه ای از میدان پلکان هایی برای نشستن ساخته شده که مردم را از اطراف میدان به طرف خود می کشاند، در حالی که در این خصوص هیچگونه اقدام امنیتی صورت نگرفته، خیابان تبدیل به پیاده رو شده و مردم برای رسیدن به داخل میدان و نشستن بر روی سکوها از عرض خیابان می گذرند (شکل 6) و یا در انتهای خیابان جمهوری اسلامی و در وسط میدان امام حسین (ع) المانی از نوع بیانی با متون مقدسی (زیارت عاشورا) که بر روی آن نقش بسته، اجرا شده که تقلیدی از ستون تراژن رم می باشد. این المان در کنار قلعه و خانه های با مصالح خشت و گل و گنبد های کاه گلی اطراف بیگانه و دارای هویتی متفاوت است. با نوشتن زیارت عاشورا بر روی المانی با فرم و سبک غربی، فرهنگ و هویت این منطقه را نمی توان به نمایش گذاشت و این یعنی عدم توجه دقیق به فرهنگ و هویت شهری در طراحی و اجرای اجزای مبلمان شهری که آن را به یک المان ناخوانا تبدیل کرده است. این المان با سبک اجرا و شیوهی نوشته های روی آن هیچ شباهتی به میل راهنما در معماری ایرانی که با آجر به همراه نقوش هندسی ساخته می شده نیز ندارد (شکل 7).

شکل 6- بالا: المان نمایشی میدان امام و پایین: پلکان هایی برای نشستن در وسط میدان امام (ماخذ: نگارنده،

1393)

شکل 7- راست: میدان امام حسین (ع) بیرجند و چپ: ستون تراژن، رم (ماخذ: نگارنده، 1393 و مور

ود یگران، 1373:3)

مکان یابی بعضی از اجزای مبلمان اشتباه و فاقد زیرساخت می باشد. بعنوان مثال در قسمت شمالی میدان امام یک ایستگاه دوچرخه پیش ساخته نصب شده در حالی که توجهی به مکان یابی آن نشده، تحویل دوچرخه به شهروندان باید در مکانی باشد که در آنجا معابر مخصوص تردد دوچرخه با زیرساخت های استاندارد وجود داشته باشد تا خطری شهروندان را تهدید نکند نه در جایی که خیابان ها مملو از ماشین های چهارچرخ هستند. یکی از معضلات شهر بیرجند در زمینه مبلمان شهری فقدان نیمکت های شهری است که کمبود این جزء از مبلمان در کنار بازار مرکزی بیرجند و در امتداد خیابان جمهوری اسلامی مشکلی دوچندان دیده می شود. در حاشیه این خیابان نیمکت شهری مناسبی وجود ندارد. بازار مرکزی بیرجند از لحاظ راهنما و اطلاع رسانی بسیار ضعیف است. هیچ گونه تابلوی راهنمایی در این بازار وجود ندارد و پیدا کردن مغازه های خاص در این بازار بسیار دشوار می باشد. محل قدیمی بازار بیرجند به موازات کالی بوده است که سیلاب ها را به خارج از شهر هدایت می کرده. این کال بعدها به خیابانی تبدیل شد که در حال حاضر جمهوری اسلامی نام دارد. بازار مذکور از راسته های دباغ ها، رنگرزه ها، نمدمال ها، کفاش ها و نظایر اینها تشکیل می شده است لیکن باگسترش شهر بیرجند، مرکز فعالیت های تجاری در ضلع جنوبی کال متمرکز گردید. بازار فعلی بیرجند در حقیقت چیزی نیست جز یک خیابان کم عرض طویلی که شباهتی به بازارهای سنتی ایران ندارد (احمدیان، 1374:171). هر مغازه با طرح و رنگی متفاوت ساخته شده و آلودگی بصری ایجاد کرده اند.

قلعه شهر که در انتهای خیابان جمهوری اسلامی وجود دارد و مهم ترین بنای تاریخی شهر بشمار می آید، از عدم وجود مبلمان مناسب رنج می برد. نیمکت بتنی آبی رنگ با طرحی کلیشه ای، سه نوع سطل زباله با طرح های مختلف که در برخی از آنها چوب درخت کاج بصورت خام استفاده شده و از نظر بهداشتی قابل توجه نیست، نرده های فولادی سیاه رنگ و با فرمی غیر مرتبط، عدم وجود شبکه پای درخت خصوصا در قسمت پایین و در مجاورت خیابان از مشکلات بارز مبلمان این مکان تاریخی می باشد. متاسفانه کاشت درختان کاج در دهه 40 باعث ایجاد معضلی بزرگ در این مکان

شده بطوری که این درختان امروزه بزرگ شده‌اند و دوزلع اصلی قلعه را پوشانده‌اند و بنای قلعه از سوی خیابان دیده نمی‌شود.

سلیقه‌ای عمل کردن و نبود مدیریت واحد در خصوص اجزای مبلمان شهری در بیرجند یکی از مشکلات اساسی می‌باشد بعنوان مثال تابلوهای تبلیغاتی و پزشکان جزئی از تجهیزات و مبلمان شهری هستند که بصورت شخصی طراحی و ساخته می‌شوند. عدم وجود نهاد تصمیم گیرنده مشخصی در این خصوص باعث شده هر درمانگاه یا پزشک و یا هر سازمان خصوصی درمانی، تابلویی با رنگ و طرح و اندازه‌ی مبتنی بر سلیقه شخصی را در شهرها نصب نمایند و یا وجود انواع مختلف نرده و حفاظ با طرح و فرم و رنگ متفاوت در حاشیه خیابان جمهوری اسلامی و محلاتی چهره زشتی به خیابان داده است. این نرده‌ها توسط شهرداری و افراد یا سازمان‌های دولتی و خصوصی در حاشیه خیابان نصب شده‌اند و هیچگونه هویتی در آنها دیده نمی‌شود. در بعضی از مناطق بعلت فقدان نرده و فضای سبز مناسب، افراد ساکن در حاشیه خیابان خودشان از طناب یا نوارهای خاص برای فضای سبز جلوی خانه یا مغازه خود استفاده کرده‌اند. از مهم‌ترین مشکلات مبلمان شهری بیرجند وضعیت پیاده‌روها و خیابان‌ها می‌باشد. سنگ‌فرش، سنگ و موزائیک‌های مختلف با طول حداکثر 10 متر در اکثر پیاده‌روها و آسفالت بسیار بی کیفیت خیابان‌ها بدون علائم و خط کشی راهنما صحنه‌ی زشتی به شهر داده است.

نتیجه

هویت و فرهنگ مردم شهر بیرجند، هویتی اسلامی و ایرانی بحساب می‌آید. در دل این فرهنگ، ویژگی‌هایی نهفته است که نشانگر آداب و رسوم، سنت‌ها، هنر و سبک زندگی مردم این منطقه می‌باشد. فرهنگ‌ها و جوامع سنتی بازار بزرگی ارائه می‌کنند که شرایط مناسبی برای طراحان و تولیدکنندگان فراهم می‌سازد. شهر بیرجند نیز بعنوان یک شهر تاریخی و با فرهنگی سنتی، بستری را فراهم کرده که طراحان و تولیدکنندگان مبلمان شهری با نفوذ به آن می‌توانند به نتایج مطلوبی دست یابند و با بهره‌گیری از این نتایج و ترکیب آن با علم و تکنولوژی روز دنیا، اجزایی از مبلمان شهری طراحی و ساخته شوند تا بتوانند با ذهن هر ناظر معمولی پیوند بخورند و خاطرهای ناب باقی گذارند، اجزایی که با استفاده از مصالح بومی، نقوش و تزئینات هنر و معماری منطقه، با توجه به اقلیم منطقه و با در نظر گرفتن سمانتیک شهری طراحی و اجرا شده‌اند. استفاده و بکارگیری از این عناصر و تجهیزات در شهر که دارای قدمت تاریخی و فرهنگی باشند باعث می‌شود که شهروندان ارتباط بیشتری با آن برقرار کنند یعنی ارتباطی تعاملی. مبلمان شهری در بیرجند جزو موضوعاتی است که به آن کمتر توجه شده. خیابان‌هایی که بیشتر به خیابان خاکی شبیه هستند تا آسفالت، فضای سبز محدود، سرعتگیرهای غیراصولی، عدم وجود نیمکت شهری کافی در فضاهای شهر، تابلوهای تبلیغاتی ناهماهنگ، روشنایی نامناسب، عدم وجود تابلوهای راهنمای شهری در بسیاری از نقاط شهر، عدم توجه به معلولین و سالمندان، پیاده‌روهای ناهماهنگ و غیرهم سطح و غیره، مشکلات مختلفی را در این زمینه بوجود آورده‌اند و در این بین کاشت بی‌رویه درختان کاج در تمامی نقاط شهر نیز مشکل را دوچندان کرده است. مقوله‌ی طراحی و اجرای مبلمان شهری نیاز به تخصص خاص خود دارد و از آنجا که موضوعی میان‌رشته‌ای بحساب می‌آید متولی شناخته‌شده‌ای ندارد. معمار، شهرساز، نقاش، گرافیسیت و غیره در این زمینه وارد می‌شوند. بطور مثال وقتی یک نقاش برای یک میدان المانی را طراحی می‌کند، بعلت دید دوبعدی او نسبت به هنر، قطعاً نمی‌تواند المانی سه بعدی و مطابق قوانین طراحی شهری و مهندسی که از اطراف میدان قابل درک باشد را اجرا کند. شهر بیرجند نیز قربانی بی‌مسئولیتی در زمینه مبلمان شهری شده است. اداراتی مانند: برق، گاز و مخابرات و غیره اجزای مرتبط با نوع فعالیت را در شهر نصب می‌کنند، واحدهای تجاری و پزشکان تابلوهای خود را، راهنمایی و رانندگی نیز کار خود را دنبال

می‌کند در نتیجه شهر به یک اثر گرافیتی تبدیل می‌شود که هر کسی هنر و سلیقه خود را بر روی آن اجرا می‌کند و هویت شهر مخدوش می‌شود.

در پایان راهبردهای اساسی جهت طراحی و اجرای مبلمان شهر بیرجند به شرح ذیل ارائه می‌شود:

1. هماهنگی مصالح و مواد سازنده اجزاء مبلمان شهری بیرجند با هویت شهری و معماری بناهای منطقه. بعلت کویری بودن شهر بیرجند، در معماری بناها از خشت و گل و چینه و آجر استفاده می‌شده و این امر باعث ایجاد هویتی خاص در شهر شده است. ترکیب این مصالح سنتی و بومی با مصالح جدید و مهندسی باعث ایجاد طرح‌های زیبا و نیز هماهنگی با هویت شهر خواهد شد.

2. تناسب رنگ مبلمان شهری بیرجند با فضاهای شهری.

رنگ یکی از مهم‌ترین عنصرخوانایی شهر است و ارتقاءدهنده سواد بصری، عمق بخشیدن به فضای عمومی و در نهایت تجلی بسیاری از مفاهیم و عناصری است که در شهر با مفهوم هویت شهری می‌شناسیم. با توجه به اینکه معماری گذشته شهر بیرجند بعلت کویری بودن منطقه، دارای رنگی مرتبط به مصالح سنتی و بومی مورد استفاده بوده با توجه به در نظر گرفتن موضوع و مفهوم اجزاء مبلمان شهری به انتخاب رنگ اقدام و از تنوع رنگ در یک محیط پرهیز شود و گرنه نابه‌سامانی و اغتشاش بصری بوجود خواهد آمد.

3. ترکیب مبلمان مرتبط با هم در جهت بهبود کیفیت منظر شهری.

در صورت استفاده از عناصر فرهنگی و هنرهای بومی و منطقه‌ای در طراحی و اجرای مبلمان شهری بیرجند، باید به ترکیب اجزای مبلمان با یکدیگر و همچنین میزان و نسبت استفاده از این عناصر در مبلمان توجه شود تا یک هویت یک پارچه و هماهنگ بوجود آید.

4. استفاده از نقوش و تزئینات معماری و هنر در کنار عناصر هویت‌ساز شهر بیرجند در مبلمان شهری.

برخی از ویژگی‌ها و عناصر خاص فرهنگی و هنری مختص این منطقه می‌باشد که برای مردم ملموس و قابل درک است و برایشان ایجاد خوشایندی می‌کند.

5. استفاده وسیع و بارزتر از عناصر فرهنگی منطقه در مکان‌های تجمعی شهر.

در مکان‌هایی که شهروندان برای مدتی کوتاه در کنار یکدیگر جمع می‌شوند، چه به منظور استراحت مانند: نشیمن‌گاه‌ها و چه به منظور انتظار مانند ایستگاه اتوبوس و مخصوصاً به منظور بازی کودکان، معمولاً المان‌ها و عناصر اطراف بیشتر مورد توجه قرار می‌گیرند و در یادها باقی می‌مانند.

6. ایجاد نور استاندارد در شهر با تلفیق صحیح سه شیوه روشنایی نور عمومی، نور موضعی و روشنایی تزئینی.

نور عمومی طوری باشد که شهروندان بتوانند در شهر تردد کنند و محیط را ببینند و درک کنند. روشنایی موضعی برای این است که مردم متوجه حضور المان‌ها شوند که برای این منظور باید محیط اطراف درخشندگی پایین‌تری داشته باشد تا با ایجاد کنتراست بین شی و محیط اطراف، باعث جلب توجه شود و قابل رویت باشد. در روشنایی تزئینی با کمک نور، سایه و تغییر رنگ، محیطی زیبا خلق شود. نورپردازی هوشمندانه درختان کاج شهر برای زیباسازی در شب یکی از راه‌حل‌های کارساز در جهت زیباسازی شهر است.

7. توجه به اقلیم در طراحی و اجرای مبلمان شهری بیرجند.

زمستان‌های شهر بیرجند سرد است و تابستان‌های خشک با آفتابی سوزان دارد. بادهای 120 روزه جنوب خراسان که گرد و غبار زیادی را ایجاد می‌کند نیز یکی از مشکلات اقلیمی این منطقه می‌باشد که باید در طراحی‌ها در نظر گرفته شود.

8. کنترل تبلیغات خیابانی و ایجاد هویت و یکسان‌سازی عناصر تبلیغاتی مختلف شخصی و شرکتی.

تبلیغات خیابانی، همه آن علامت‌ها، نشانه‌ها و نوشته‌هایی هستند که برای هدف‌های اقتصادی شخصی یا شرکتی، نصب و در معرض دید مردم قرار گیرند. رنگ، نور، فرم، گرافیک، سطح و ارتفاع تمامی تابلوها و علامت و نوشته‌های شهری باید از یک هویت پیروی کند تا آلودگی بصری ایجاد نشود.

9. طراحی مدولار اجزای مبلمان شهری بیرجند.

یک محصول مدولار عبارت است از محصولی که توسط کاربر از تولید خوشه‌ای همان محصول انتخاب و ایجاد می‌شود. این روش، برای تولیدکننده نیز مزایای زیادی بوجود آورده و در هزینه‌های تولید صرفه‌جویی‌های زیادی به عمل می‌آورد.

10. ایجاد هماهنگی و ارتباط در فرم و رنگ مبلمان شهری بیرجند با سه بخش اصلی شهر.

شهر بیرجند دارای سه بخش شمالی، میانی و جنوبی است که تفاوت‌های چشم‌گیری با یکدیگر دارند. بخش میانی مهم‌ترین بخش در شهر است زیرا که بافت تاریخی و قسمت تجاری شهر را تشکیل می‌دهد. طراحی مینیمال و کم‌نقش و تزئین برای مبلمان بخش تاریخی شهر بیرجند از نکات مهم در این خصوص می‌باشد.

11. طراحی و اجرای مبلمان شهری بر اساس نوع و میزان تخریب‌گرایی در بخش‌های مختلف شهر بیرجند.

بی‌شک مناطق و محلات هر شهری، اشخاص و ساکنین با طبقه اجتماعی و فرهنگ خاص خود را دارد که این موضوع بر روی نوع وندالیسم تاثیر مستقیم می‌گذارد. در حوالی خیابان جمهوری اسلامی، بعلاجه مجاورت بازار و سازمان‌های مختلف و بانک‌ها، نسبت به محلات و خیابان‌های دیگر شهر بیرجند شلوغ‌تر است، در نتیجه باید موضوع وندالیسم در مبلمان شهری در الویت‌های اول قرار گیرد. در بعضی از نقاط تاریخی شهر نیز که امکان حضور توریست و مسافر بیشتر است، رفتار یادگاری‌نویسی یکی از تخریب‌های مهمی است که باید به آن توجه شود.

12. استفاده از اصول پدافند غیرعامل در طراحی و اجرای مبلمان شهری بیرجند به عنوان راه‌حلی جهت افزایش کارایی هنگام روبرو شدن با خطر.

مبلمان شهری بیرجند باید طوری باشد که در کنار در نظر گرفتن اصول زیبایی‌شناسانه فضاها و مناظر شهری، از نظر استحکام و مقاومت اجزا نیز در طراحی و اجرا دقت شده باشد. نقش اجزای مبلمان شهری در شناساندن راه‌های اضطراری جهت فرار و نجات، مسیرهای ایمن، اطلاع‌رسانی در حوزه دیجیتال و فناوری اطلاعات به صورت لحظه‌ای و نقش آن بعنوان نشانه جهت دور شدن از محیط بحران و شناختن مسیرهای تردد از موارد مهمی است که باید همواره مدنظر باشد. یکی از موارد مهم دیگر در این خصوص، طراحی و اجرای مبلمان دو منظوره است که در شرایط بحران نیز کاربرد مطلوب دفاعی داشته باشد، مانند سرپناه‌ها که می‌تواند بعنوان پناهگاه موقت در مواقع اضطراری استفاده شوند. شبکه معابر باید با توجه به ویژگی تخلیه و امداد رسانی سریع به مردم ایجاد و ساماندهی شود.

13. استفاده از درختان کاج شهر بیرجند در جهت طراحی و نصب و ترکیب مبلمان شهری.

از آنجا که شهر بیرجند دارای درختان کاج زیادی می‌باشد و تقریباً تمام شهر را همین یک نوع درخت پوشانده است، باید این مشکل را از طریق عناصر مبلمان شهری به حداقل رساند تا این یکنواختی فضای سبز، از طریق ترکیب اجزای مبلمان شهر با این درختان از بین برود.

14. طراحی مبلمان شهری بیرجند در جهت کنترل ساماندهی بصری و هویتی منظر و نیز کاهش آلودگی دیداری.

تنظیم تناسب و مقیاس، هماهنگی با سایر مولفه‌های موجود در فضاهای شهری و توجه به پیش‌زمینه و پس‌زمینه، پرهیز از المان‌های تکراری و مشابه در شهر، عدم قرارگیری المان‌های متعدد هم‌ارزش در یک مکان، تلاش برای هماهنگی نام با فرم و محتوای معنایی مبلمان، از موضوعات مهم در این زمینه می‌باشند.

16. بکارگیری طرح‌های خشت و سنگ برای پوشش پیاده‌روها و معابر شهری.

هم سطح‌سازی پیاده‌روها و پوشش یکدست و هماهنگ از نیازهای اساسی شهر بیرجند است.

17. ساخت و نصب المان‌های نمایشی و تزئینی و بیانی حاوی نکات مرتبط با هنر و فرهنگ منطقه.

18. شناسایی و بازبینی مستندات تاریخی مکان، قبل از شروع طراحی.
- بسیاری از خیابان‌ها و یا مناطق، درگذرتاریخ تغییر نام و یا کاربری داده‌اند. قبل از شروع طراحی مبلمان باید به مستندات تاریخی موجود از قبیل عکس و فیلم از آن فضا رجوع کرد و مورد بررسی قرار داد تا با استفاده از تاریخ آنجا به ایده‌هایی کامل‌تر و دقیق‌تر رسید.
19. طراحی همگانی و فراگیر اجزای مبلمان شهری (توجه ویژه به معلولین و سالمندان در طراحی و نصب مبلمان شهری ببرجند)
- افزایش خوانایی و انعطاف‌پذیری مبلمان شهری برای همه شهروندان از نکات مهم در این زمینه است.
20. ایجاد فضای استراحت با استفاده از مبلمان ترکیبی و هم‌خانواده با تاکید بر فضاهای تاریخی و نقش گفتگو و رابطه اجتماعی در بعضی از خیابان‌های جدیدساز شهر و استفاده از نشیمن‌گاه‌هایی در شهر بصورت رودرو با توجه به تاریخ و فرهنگ شهر ببرجند.
21. تشکیل کارگروه تخصصی مبلمان شهری در شهرداری در دوره زمانی مشخص و تالیف ضوابط کاربردی مبلمان شهری ببرجند.

مراجع

- [1] احمدیان، محمدعلی، جغرافیای شهرستان ببرجند، چاپ اول، مشهد، موسسه چاپ و انتشارات آستان قدس رضوی، 1374.
- [2] استیونسون، دبورا، شهرها و فرهنگ‌های شهری، ترجمه رجب‌پناهی و احمدپوراحمد، تهران: مرکز مطالعاتی و تحقیقاتی شهرسازی و معماری 1388.
- [3] امین زاده، بهناز، ارزیابی هویت مکان، فصلنامه هویت شهر، دوره 4، شماره 7 (زمستان): 3-14، 1389.
- [4] بهزادفر، مصطفی، هویت شهر (نگاهی به هویت شهر تهران)، چاپ سوم، تهران: موسسه نشر شهر، 1390.
- [5] بهنیا، محمدرضا، ببرجندنگین کویر، چاپ دوم، تهران: موسسه انتشارات و چاپ دانشگاه تهران، 1381.
- [6] تیموری، زهرا و سلطانی، منا، بررسی طرح بته درقالی ببرجند با تاکید برقالی های موزه آستان قدس رضوی. نشریه سازمان کتابخانه‌ها، موزه‌ها و مرکز اسناد آستان قدس رضوی، دوره 2، شماره 7 و 8 (پاییز و زمستان): 3، 1389.
- [7] چندلر، دانیل، مبانی نشانه‌شناسی، ترجمه مهدی پارسا، چاپ سوم، تهران: انتشارات سوره مهر، 1387.
- [8] خزائی مسک، سمیه و پایدارفرد، آرزو، تزئینات گچ بری و آیینه کاری عمارت رحیم آباد ببرجند. فصلنامه نگره، شماره 27 (پاییز): 48-60، 1391.
- [9] دی.ک. چینگ، فرانسیس، فرهنگ تصویری معماری، ترجمه محمداحمدی نژاد، اصفهان: نشر خاک، 1387.
- [10] زهره ای، محمدعلی، فرهنگ. روزنامه رسالت، شماره 7170 (زمستان): 1389، 19.
- [11] قوامی فرد، مریم، مطالعه معماری سنتی و نقش آن در شهرسازی مدرن یزد، قابل دسترس در: 1391، www.anthropology.ir/node/16623
- [12] گروتز، یورگ، زیبایی‌شناسی در معماری، ترجمه جهان‌شاه پاکزاد و عبدالرضا همایون، تهران: انتشارات دانشگاه تهران، 1386.

- [13] گلیجانی، نسرین، تاریخ شناسی معماری ایران، تهران: انتشارات دانشگاه تهران، 1384.
- [14] لینچ، کوین، سیمای شهر، ترجمه منوچهر مزینی، انتشارات دانشگاه هنر تهران، 1374.
- [15] مرتضایی، رضا، رهیافت هایی در طراحی مبلمان شهری، چاپ دوم، تهران: سازمان شهرداریهای کشور، 1382.
- [16] مرتضایی، سیدرضا و اصل فلاح، مهدی، بنیان های طراحی در زیباسازی شهری، چاپ اول، تهران: سازمان زیباسازی تهران، 1392
- [17] معماریان، غلاحسین، سیری در مبانی نظری معماری، چاپ دوم، تهران: نشر سروش دانش، 1394.
- [18] منوچهری، ماندانا، کارکرد نشانه های فرهنگی بومی ایران در پوستر. پایان نامه کارشناسی ارشد ارتباط تصویری، دانشکده هنر، دانشگاه تربیت مدرس، 1385.
- [19] موره، ژان پیر و ایوماری، آلن و ماری لیز، سائیری، فضاهای شهری، ترجمه حسین رضایی، میرمعزالدین مجایی و محسن رسول، چاپ اول، تهران: اداره کل روابط عمومی و بین الملل شهرداری، 1373.
- [20] موسوی، مهدی، بررسی اهمیت مذهبی، معیشتی و تفننی شکار در دوران تاریخی ایران بر اساس مدارک باستان شناسی ایران. پایان نامه کاشناسی ارشد باستان شناسی، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه تربیت مدرس، 1373.
- [21] وفایی فرد، مهدی، در جستجوی هویت شهری بیرجند، چاپ اول، تهران: وزارت مسکن و شهرسازی، 1374.
- [22] هاشمی فشارکی، جواد و شکیبامنش، امیر، طراحی شهری از منظر دفاع غیرعامل، چاپ اول، تهران: نشر بوستان حمید، 1390.
- [23] Woodham, J, Oxford Dictionary in Modern Design. Oxford: Oxford University Press, 2006